

ЕВРОПЕЙЦИТЕ

Н. Пр. Ив Сен-Жур

За мен е голяма чест да бъда тук, този следобед, две години след моето отпътуване от България, спомням си за добрите отминали моменти в този хубав университет, емблема на дълбоките промени в страната през последните 20 години и за приятелските отношения, които се създадоха.

Вие ми предложихте да говоря за Европа. Зная, че говоря пред експерти. Все пак тази тематика неизбежно е с мен и аз имам много ярък спомен от 1 януари 2007 г., когато изживях всеобщото ликуване по улиците на София. Каквито и да са днешните трудности, тези образи са запечатани в спомените ми и аз съм горд, че бях тук в този исторически момент.

През 1945 г. млад френски писател се завръща от войната, по време на която се е бил като герой. Той ще замине като дипломат в София. Малко преди това публикува книга "Европейско възпитание", която разказва неговата война: "от общата съпротива на хората, подтискани от нацистите трябва да се роди чувство на европейска солидарност". Има известна ирония в заглавието: европейското "образование" беше едновременно кървави кланета и хуманизма, Просвещението... Този писател е Ромен Гари.

Аз съм от тези, които мислят че САЩ и Европа образуват двойка, която не може да бъде разделена. Европа познава две тридесетгодишни войни, европейските "граждански войни". Първата, от 17. век, приключи през 1648 г. с Вестфалския мирен договор и сложи основите на модерната дипломатия и на Европа на териториалните държави, и скоро след това на националните държави. Втората, от 1914 до 1945 г., роди съвременна Европа, след дългото разделение от Желязната завеса.

Очевидно, действително, модерният европейски проект от 1950-2000 е създаден като реакция срещу национализмите и срещу най-лошото, което те породиха през 20-ти век.

Дори и да изглежда, че неговата легитимност е малко поизчерпена, както вероятно може да се разбере от разделението между поколенията на референдумите през пролетта 2005 г. върху Конституционния договор на Европа, тази реалност на европейската конституция трябва да бъде разбрана, тъй като поради хиляди причини, тя все още е до голяма степен едно абстрактно понятие.

Не бих искал да се връщам надълго върху определението за това какво е Европа (или трудностите да се състави такова определение) от географска и историческа гледна точка. Всички книги говорят за това. Бих искал да кажа следното: днешните географи отказват априори да повдигат въпроса за границите (още Тацит и Хораций са казали, че са неспособни да го сторят): един обект се дефинира чрез неговите особености. Вместо границите да се използват като инструмент за постигане на политически цели, по-добре би било да се запитаме за специфичните характеристики на тези пространства, които обединяват иначе различни общности. Но да не се задълбаваме по въпроса за границите.

Колкото до историята, бих казал (тук също няма да се разпростирам), че европейската идентичност се изкова, преди всичко, благодарение на нейните институции.

Усещането за общност у европейците се формира през Средновековието. По това време, в християнска Европа са съществували две форми на политическа организация. От една страна, Градът-Държава, какъвто е случаят с Италия и Германия. От друга страна, кралствата. Едновременно, през Средновековието се образуват общностното европейско пространство и разделението на самостоятелни кралства; тези основни тенденции на „обединение” и „различие” ще сложат отпечатък си върху Историята на Европа.

Разграничението, което мнозина правят, между Европа и отделните Държави е неиздържано исторически. Тези две формирания вървят ръка за ръка. Европа е – от самото си раждане – федерация от царства. Единствено Германия и Италия не са успели да го постигнат веднага. В Германия процесът е възпрепятстван от наличието на Император, властващ над Свещената Германо-римска империя, докато в Италия е повлияла фигурата на Папата и самостоятелността на Градовете-Държави. Ще трябва да почакаме до 19-ти век, когато ще се състои обединението на Германия и Италия. И така, в едно наиситина бурно време, обединявайки се, ставайки нации, държави, Германия и Италия направиха възможна появата на Европа, макар и с много сътресения. Убеден съм, каквото и да се говори, че появата на нови нации не противоречи на процеса на изграждане на Европа. Междувременно, тези кралства са въвлекли Европа в безкрайни войни.

Никога не бе възможно да се създаде отново "рах гомана" от античността, т.е. империята, която включва идеята за мир. Самата Европа е алергична към идеята за империя. Всички опити да се създаде такава са приключили с неуспех. Монархическата държава, след това идеята за нация, се появява като много по-съществена политическа форма. Необходими са травматизиращи събития за да изчезне кралската власт. Така беше във Франция, в Германия, в Италия.

Успоредно на това, на същата историческа основа, се утвърждават цивилизационни елементи, които изграждат европейското пространство. Установяването на писменото право, християнството на Средновековието и философията на Просвещението, създадоха последователно идеала за свобода и културно европейско пространство или по-скоро поредица от културни пространства със силни общностни основи, каквито са били университетите през Средновековието... С течение на времето към това се добавят и Индустриалната революция, развитието на капитализма и на социалната защита, световните войни и необходимостта от траен мир.

Но има и още по-ясно формулиращи дефиниции, тъй като предшестващите са все пак ограничени. В книгите посветени на Европа, един географ - Жак Леви и един философ - Едгар Морин, се опитват да разберат специфичността на Европа:

- Едно изключително огромно разнообразие (на език, семейни структури, религия...), така да се каже "едновременно присъствие" на едно единствено място, където движението винаги е било лесно в едно сравнително ограничено пространство.

- Като резултат от това, се оформя място, на всеобщ обмен на хора, стоки, капитали, информации, обосновано от разстоянията, от различията.

В Европа, от дълго време, ние всъщност сме обречени на другите: Европа събира без да слива най-големите различия.

- На първо място, това е земя на конфликти и, погледнато от далеч, войната на всички срещу всички

- Следва Коперниковата революция от преди близо 50 години, това е общност на съдби.

Така могат да бъдат разбрани по-добре нашите две тридесетгодишни войни!

Явно, за тази общност на съдбата, проблемът който стои днес пред нея е проблемът за границите, не само териториални, но също така институционални и вече не е ясно какво може да се направи за да се изгради нещо стабилно, ако не се познават неговите географски, нито институционални граници, тъй като те са в постоянно взаимодействие.

От тази гледна точка, има само няколко сигурни неща. Европа е сливането на едно пространство и един демократичен проект. И не толкова географията определя политиката на страните-членки, колкото политиката определя географията на Съюза.

Накратко, Европейският съюз, това е демократичното управление на огромни различия в едно ограничено пространство.

Оттам как се стига до днешна Европа? Чрез:

- общи ценности
- институционални механизми
- общи правила.

Въпреки трудностите, всичко това се заздравява чрез единната валута, чрез разширяването, чрез проекта за конституция и след това Лисабонския договор.

Какво разбираме под общностни ценности? Важна характеристика на ЕС е че е светска общност. Това може да изненадва, но е истина. В Европа се срещат много различни религии, понякога много силни, и дори религията на държавата, както е в Обединеното кралство, в Дания или в Полша. Но постепенното формиране на уважение към вероизповеданията и към идентичностите в рамките на Съюза води до форма на светския принцип, на религиозна неутралност.

Друг елемент на изграждането на специфичен европейски модел: за разлика от националната общност, която традиционно се базира отчасти на силата и на силовите отношения, в историята на ЕС, и в по-широк смисъл европейската следвоенна история от 20. век, са правилата, които изграждат и продължават да изграждат връзката между европейските граждани. Има нещо много оригинално в отношенията между нациите в Европа до този момент. Както пише Заки Лаиди, Европа, това е "правилото без принудата". Европа е една "правова общност". Тя се разпознава по общите правила, които приема, прилага и насърчава.

Европейските институции произтичат от европейските демократични традиции. Те съблюдают принципа на разделение на властите : има Европейски съвет, Съвет на ЕС, който представя правителствата на страните-членки, Комисия, която представлява общите интереси на Съюза, Съд на ЕС, много силна

институция, която постави Майкрософт на колене (твърде малко се подчертава това!). Но те представляват една истинска новост. Те не възпроизвеждат правото на общността по модела на националните политически институции. Например, законодателната власт е поделена между Комисията (за правната инициатива), Съветът на ЕС и Парламентът. Сега, когато се разсъждава много над необходимата еволюция на формите на демокрация, тези институции могат в известен смисъл да служат за лаборатория: те се основават до голяма степен на изработването на вътрешен консенсус, докато решенията в рамките на държавите се основават на друг арбитражен ред. Това показва, че в Европа винаги трябва да се преговаря, и то постоянно!

И така, съществува ли Европа като сила?

По отношение на нововъзникналите сили БРИК (Бразилия, Русия, Индия и Китай), които едно опростено виждане за глобализацията сякаш обединява, но които в действителност нямат почти нищо общо, и които трябва да се разглеждат една по една, през дългата продължителност на тяхната национална и геополитическа история (понякога имперска) и по отношение на нееднаквата сила на САЩ, има ли място за тази Европа? В рамките на добрия тон е да се оплакваш от политическия провал на Европа. Разбира се, все още не съществува стабилен политически съюз. Европа не е нито свръх сила, нито традиционна сила. Тя все още няма дори колективно съзнание, за разлика от нациите. И, както вече е казал Фернанд Бродел: "едно колективно европейско съзнание може ли да се изгради само върху цифрите" на субсидиите? Има, следователно, много още да се прави.

И въпреки това Европа съществува! Тя е първа икономическа сила в света, събира 500 милиона жители, споделя голям пакет от ценности. С изключение на драматичните събития в Югославия (което е урок за бъдещето!), тя съумя да ръководи съдбата си с политически средства, по мирен начин и особено прехода към демокрация на страните от бившия съветски блок и влизането им в Съюза. Тъй като съм бил посланик тук, в страна където ако не бъдеш предпазлив, крайни политически и религиозни напрежения са готови да се породят отново, мога да свидетелствам: Съюза съумя да направлява своето разширение и да докаже своя капацитет да изгради този нов субект, при това за толкова кратък период.

В случая с неотдавнашната кризата в Грузия, Европа реагира. Не може да продължава да се казва, че тя не реагира! И това което е забележително, е че тя успя да надделее своите разделенията по въпроса, за да реагира. Макар, че политиката по отбраната все още се изгражда, въпреки че има различия и противопоставяне по отношение на геополитическата визия на Европа, типа норми, които продължава да създава, нейните институции (ще видим дали Лисабонския договор, подписан декември 2007, ще може в крайна сметка да бъде приложен), й позволяват да се утвърди постепенно като действаш фактор. Също така, погрешно е да се счита, че икономическата криза е намалила европейската единност. Това се видя скоро, преди няколко дни на срещата на G20. Всичко това е плод на анализ на една обективна ситуация, реализиран за кратко време, резултат от този начин на търсене на консенсус, но който естествено изисква да бъде утвърден.

Този вид сила, основан на правила, взимаща предвид начина, по който света се реорганизира, взимаща предвид глобализацията, има ли бъдеще в контекста на кризата? Как да го разберем? Всеки гражданин трябва да е съпричастен. Повече от сигурно е, че трябва да се продължи да се изграждат общи политики по ключовите въпроси за бъдещето на света, в частност опазването на планетата. В това се състои залогът на "пакетът Енергия-Климат", който засяга политически, икономически, екологически и граждански въпроси.

И така днес, Европа не представлява една сила като САЩ, Русия или Китай, реалното политическо единство на държавите, които я съставляват предстои да бъде постигнато.

В "Европейско възпитание" Ромен Гари казва:

"Патриотизмът - това е любовта към своите, национализмът - това е омразата към другите".

Често се казва, че Европа страда от липсата на историческа европейска идентичност и това е поради съществуването на исконни силни, привързаности на гражданите на Европа, преди всичко към техните страни: Европа трудно би се наложила срещу нациите.

„Социологическият подход към националната идентичност и към гражданството водят по-скоро към хипотезата, че европейската идентичност, тази която придава смисъл на едно истинско гражданство, се развива основно благодарение на националните идентичности, които тя подслонява. Няма теоретичен или емпиричен антагонизъм между това да чувстваш принадлежност към Европа и да бъдеш, например, горд да бъдеш французин, немец или италианец. Дори би могло да се каже: напротив.

Това бе казано от Жак Делор, когато призоваваше за Федерация на националните държави и не отдавна и от Йошка Фишер в Университета Хумболт.

Нациите се характеризират като „имагинерни общности" (Бенедикт Андерсон), тъй като не са конкретни общности, резултат от общуването, личностните познанства и взаимодействието, на техните членове. Те са имагинерни общности, в смисъл че се основават на идеята, че хората се самоопределят чрез тези, които считат за свои, както техните съграждани, и защото са били „изградени" през период на обща съдба, предимно посредством политическите ходове, училището и разпространението на пресата. Но тяхната действителност е не по-малко силна за техните членове, гражданите ги считат за „естествени" общности. И впоследствие, те са способни да създадат в тях силни пацифистки чувства. От друга страна е вярно, че националното чувство може при условия на конфликт между националната и други групи да прерасне в национализъм. В съвременната история не липсват примери на подобни отклонения. Но случая на Европейския съюз не е сред тях.

По своята същност Европа не е географски, исторически и социологически, територия противопоставена на нациите, които я съставляват : обратно, тя е територия, която ги обхваща. Наблюдавайки нациите, можем да забележим, че измежду тези, при които националното чувство е най-силно, Европа изглежда като подкрепление, „естествено" продължение на нацията, поради древността на европейската история, в контекста на глобализацията. Това са хората, които спонтанно споменават Европа, когато говорят за своето бъдеще. За гражданите, по-малко белязани от националното чувство, Европа не представлява нищо друго освен игра на допълнителни граници, издигнати срещу една всеобщност, при това трудна за дефиниране".

Оттук, въпросът за европейците е да се създаде един мит, един общ основополагащ разказ, но без крайности в начина на говорене. Европейски патриотизъм, който същевременно да е сбор от нейните национални патриотизми.

Както обяснява Мишел Фуко, за да се чувства член на една политическа общност, един гражданин има нужда от ориентири във времето - европейският проект като сага, роман, разказ, история, но също така в пространството, знаейки къде е границата между вътрешните обекти, които изграждат политическата общност, и външните. Външните, не са непременно врагът, това е другият. Границата - аз не говоря само за география - има символична функция и, затова тя е структурираща. Обществата не могат да бъдат отворени, ако не се чувстват сигурни в тях самите, определени.

Затова, що се отнася за нашия Съюз, ще приключа с тези думи на Жан-Пиер Вернан, моя знаменит предшественик в този университет: „За да има една истинска вътрешност, трябва повече да се отворим към външността за да вникнем в нейната същност и да я приемем. И всеки индивид трябва да поеме ролята си на Хестия, (богиня на огнището) и ролята си на Хермес (бог на пътищата). За да бъдеш себе си , трябва да се проектираш в това което е чуждо, да се продължиш в и чрез него. Оставайки затворен в своята идентичност, значи да се загубиш и да престанеш да съществуващ. Човек се опознава, той се изгражда чрез контакта, размяната, търговията с другия. Между бреговете на същото и на другото, човекът е един мост". Това е орисията на Европа за самата нея, това е орисията на Европа към другите. Това е изключителната съдба на България и на българския народ, с много етноси и култури, мост във самата му вътрешност, посредник към останалата част на Европа, отворен към останалия свят.

Благодаря ви.